

גנאי או שבח? – תלוי איך מסתכלים שיחה על פרשת מסעי

פרשת מסעי – היא הפרשה האחרונה המסיימת את חומש במדבר ומתארת את המסעות והחניות של בני ישראל במדבר. היא מתחילה בפסוק הבא:

אַלֶּה מַסְעֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצִבְאֹתָם בְּיַד-מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. (במדבר ל"ג, א)

מתוך כל השאלות העשויות לעלות מהפרשה, בחרתי שתי שאלות שאני רוצה להתייחס אליהן:

1. למה התורה מציינת את המסעות של בני ישראל בפירוט כה רב?
2. מה אפשר ללמוד מהתיאור של המסעות בפסוק שהבאתי למעלה?

בנוגע לשאלה הראשונה רש"י מביא דברי פרשנות משני מקורות.

המקור הראשון הוא רבי משה הדרשן שהיה רב, פרשן התורה ובעל מדרשים שחי במאה ה-11 במחוז פרובאנס שבצרפת. לפי דברי רבי משה המטרה של תיאור המסעות היא להדגיש את חסדי ה', שלמרות הנדודים במדבר במשך ארבעים שנה, בין מסע למסע היתה לבני ישראל גם מנוחה. בני ישראל עברו בסה"כ ארבעים ושניים מסעות, מתוכם ארבעה עשר מסעות במשך השנה הראשונה, ושמונה מסעות בשנת הארבעים אחרי מותו של אהרון. לפי חישוב זה במשך שלושים ושמונה שנות הנדודים נסעו עשרים מסעות כלומר כמעט מסע אחד בשנתיים. לפי המדרש הזה התורה היתה צריכה לתאר רק את עשרים המסעות מרתמה לקדש בַּיָּנֵעַ, להודיע את חסדי ה' שבמשך שלושים ושמונה שנים נסעו עשרים מסעות בלבד.

המקור השני הוא מדרש תנחומא. זהו מדרש אגדה שהתהווה במהלך הזמן והגיבוש הסופי שלו היה במאה התשיעית. מדרש תנחומא מביא משל: "משל למה הדבר דומה? למלך שהיה בנו חולה, הוליכו למקום אחר לרפואתו, כיון שהיו חוזרין התחיל אביו מונה כל המסעות ואמר לו: כאן ישננו, כאן התקררנו, כאן חששת את ראשך. כך אמר לו הקב"ה: משה, מנה להם את כל המקומות היכן הכעיסוני. לכך נאמר מסעי בני ישראל". לפי מדרש תנחומא משה היה צריך להזכיר רק את המסעות הראשונים.

בְּמִדְבָר: "וַיֵּלְנוּ הָעָם עַל-מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה-נִּשְׁתָּה" (שמות ט"ו, כ"ד)
במדבר ס"ז: "וַיֵּלְנוּ כָּל-עַדַת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל עַל-מֹשֶׁה וְעַל-אַהֲרֹן בְּמִדְבָר" (שמות ט"ז, ב)
בְּרַפְדִּים: "וַיִּקְרַב הָעָם עִם-מֹשֶׁה..." (שמות י"ז, ב)
עד כאן דברי רש"י.

פרשן אחר של המקרא שקוראים לו סְפֹרְנוּ על שם המקום שבו הוא חי באיטליה במאות ה-15 וה-16, אומר דברים שעומדים בניגוד למדרש תנחומא. לפי ספורנו תיאור המסעות בפרשה מתכוון לשבח את עם ישראל. הוא מבסס את דבריו על הפסוק הבא מתוך ספר ירמיהו:

".... כֹּה אָמַר יְהוָה זְכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אֲהַבֵּת כְּלוּלֵתֶיךָ לְכַתֵּךְ אֲחֵרֵי בְּמִדְבָר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה" (ירמיהו ב, ב)

ספורנו לוקח את המילים "לכתך אחרי במדבר" ומשליך אותן על ההליכה של בני ישראל במדבר, וכמו ירמיהו גם הוא משבח את בני ישראל בלכתם במדבר.

לגבי השאלה השניה אפשר להביא כמה דברים מדברי חז"ל:

א. המילים הפותחות את הפרשה (בפסוק א' של פרק ל"ג) רומזות על ארבע הגלויות בידי ארבע מלכויות כפי שנמסר לדניאל בשני מראות נבואיים. ראשי התיבות של המילים "אלה מסעי בני ישראל" מתפרשים לפי הפירוש הבא:

"אלה" - אָדום - גלות אדום (רומי)

"מסעי" - מְדִי - גלות פרס.

"בני" - גלות בָּבֶל.

"ישראל" - גלות יָוֵן.

ב. דעה מעניינת אחרת אומרת שהמילים "אלה מסעי בני ישראל" רומזות שהגאולה הראשונה כלומר יציאת מצרים היתה בידי בן אדם שהוא משה רבנו, ולכן לא יכלה להיות נצחית. אבל בעתיד עשויים בני ישראל להיגאל ביד א-לוהים והגאולה הזאת תהיה גאולה נצחית.

ג. עוד דבר פרשנות שמביאים חז"ל מתייחס לפסוק השני בפרשה:

וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת-מוֹצְאֵיהֶם לְמִסְעֵיהֶם עַל-פִּי יְהוָה וְאֵלֶּה מִסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם. (במדבר ל"ג, ב)

המילה "ואלה" בגימטריא היא ארבעים ושניים, וראינו שגם מספר המסעות של בני ישראל היה ארבעים ושניים, כך שיש תיאום בין מספר המסעות לבין המילה "ואלה" שמתארת את המסעות.